

MIDA TEHA MOZARTIGA?

«COSI FAN TUTTE» RAT «Estonia». Muusikaline juht ja dirigent — PEETER LILJE, dirigent — JURI ALPERTEN, Lavastaja — JEFIM MAIZEL (Moskva). Kunstnik — MARINA SOKOLOVA (Moskva). Koormeister — ANNE DORBEK. Kontsertmeistrid — HELIN KAPTEN, RUINA PIKANI, IVO SILLAMAA, AARNE TALVIK. Esietendus 1. septembril.

Beethoven pidas Mozarti «Cosi fan tutte't» frivoolseks. Wagner väitis, et kuna juba libreto on kahtlase väärtusega, siis ei küüni ka muusika sellest palju kõrgemale. Mozarti kaasaegsed teos küll ei šokeerinud, pigemini kirtsutas võltskombeline XIX sajand nina. Meie päevil arvavad nii Mozarti-uurijad kui ka interpreedid ja publik: «Cosi...» kuulub ühe šedöövrina Mozarti avarasse teatri maailma. Ooperis leidub ideearendusi ja karakterihelke «Figaro pulmast» ja «Don Giovanni», mõndagi vihjab hilisemale «Võlulöödile». «Cosi...» on mõistatuslik nagu kõik Mozarti lavateosed: pealt näha tavapärane koomiline ooper varjab hoopis midagi muud. Ent mida?

Jefim Maizel püüab juba avamängu kõlades ooperit lahti või selgeks lavastada, kuid saavutab lausa vastupidise tulemuse. Arusamatu, miks tegutseb laval keegi Mustakuuline. Tõsi, etenduse lõpul ilmub too tundmatu ennast kena emandana, kelle eest don Alfonso põgeneb. Kas lavastaja on tahtnud Mozartist targem olla? Vaevalt publikust, kes kuidagi ei taipu seost avamängu ja finaali vahel, on ta niikuinii pea jagu üle. Avamängu viimasteks taktideks on don Alfonso ja Despina rivistanud üles meeste- ja naisteväe — vihje meheliku ja naiseliku alge igivõitlusele? Vahest asutakse Mozarti teost tõlgendamata psühoanalüüsi aspektides? Kuid järgmised stseenid on lahendatud pigem olustikulises laadis. Üllatavate stiilimodulatsioonide rida ulatub kanderuamidel pikutavatest sõjakangelastest kuni pitspeesus primadonnani. Vahepeale mahub ka ehtbufolikke löike — näiteks andekas topeltparoodia stseenis, kus Ferrando ja Guglielmo võtavad mürki ning Doktor-Despina tervendab neid Mesmeri meetodil. (Mozart ironiseerib *opera seria*'t parodeerides ühtlasi ka koomilise ooperi üle). Teravaim dissonants Mozarti muusikaga tekib Ferrando ja Guglielmo lahinguväljale saatmisel: marssivad «naissõdalased» mõjuvad võikalt, veel suurem jahmatust on aga saluteerivad haavatud. Olupoliitiline stseen?! Tabamatuks jääb, miks peab kammerneitsi Despina hiiglasliku noa ja kahvliga vehkima — inimsööjakalduvusi ei ilmne tal ju kuskil. Tundub, et J. Maizel on proovinud «Cosi...» alusel ühtaegu mitut muud ooperit lavale tuua. Lavastuses puudub ühendav idee- ja stiilitelg ning terviklik arengukaar.

«Cosi...» on J. Maizeli kolmas lavastajate töö. Kahtlen, kas julgus lavastada Mozarti tähendab keha pealt võitlust

Dorabella — Sirje Puura, lavastaja — Jefim Maizel (Moskva) ja Fiordiligi — Annika Tõnuri. VAMBOLA SALUPUU foto

nud või mida püüavad juhtida. Enamasti kuuleme sealt arvamusi armastusest — kergete, küünilisi, piinlevaid, pihtivaid, andestavaid. Eriti pääsesid mõjule Ferrando aaria ja Fiordiligi rondo II vaatusest. J. Maizelil on silma visuaalselt huvitavateks lahendusteks — nagu Fiordiligi esitab kuulsa «Kalju»-aaria laualt justkui postamendilt, meenutades skulptuurlikku tragöödiakangelannat. (Tuleb vaid loota, et laud püsib kindlamalt kui daamide truudus ja lavastaja atentaadikatsel lauljannale ei õnnestu). Ehtmozartilik närv võbeleb lavastuse lõpul — kahetsevad daamid ei tea enam, kellelt õigupoolest andestust paluda. «Cosi...» on ju lugu ilma lõpupunktita — armastajate suhted on täiesti sassis ja nad ise vahepeal nii muutunud, et draama võiks jätkuda. Paraku kaob see Mozartilummus peagi, lavastus lõpeb jantlikult — don Alfonso, kompleksidega naistepelgur (?), peidab end õrnema soo eest puu otsa ja õrritab sealt eevatütreid suure punase õunaga... Kõik naeravad.

Marina Sokolova lavakujunduses valitseb nagu lavastuseski stiilisegadus (või hoopis stiilitus), mis vahel lausa häirib Mozarti muusika vastuvõtmist. Rääldunud puu, rohmakas (vabriku-)mööbel... Vaene Mozart!

«Cosi...» muusikatõlgitsuse viljad on paiguti veel õige toored. Esietendusel (dirigeeris Peeter Lilje) siiski tekkis Mozarti-hingus: ansamblid kõlasid täpselt, soolunumbreid esitati püüdlikult, orkestripartiis hakkasid joonistuma karaktereid. Ent kunagist «Nõidküti» ja «Müüdü mörtsja» või «Carmeni» tõlgendustaset ei saavutanud. Ka kolmandal etendusel (dirigeeris Juri Alperen) jõuti Mozarti kõlailma lähedusse (isegi metsasarvede repliigid Fiordiligi rondon õnnestusid enam-vähem.) Ent ikkagi tahtnuks orkestrilt kuulda reljeefsemat ja konkreetsemat karakterikujundust. Aga «Cosi...» teine etendus (9. septembril) jättis «Estonia» or-

on see mitte ainult dirigentide ja kontsertmeistrite vaid ka lavastaja teene? Kena üllatuse valmistas Sirje Puura, kes laulis Dorabella't puhtalt (takistuseks küll hingamisprobleemid) ning tegutses lavaval ilma operetinõksudeta. Eve Randkivi on tänu Despina ja «Figaro pulma» Susanna partiidele end taas leidnud, ta musitseerib sundimatu, püüdes anda rollile inimlikku palet. Ants Kollo Ferrando tõsiduses ja siiruses välgab huumoriitki, laulja häälel on muutunud paindlikumaks. Uno Kreen (don Alfonso) näitas, et ta suudab osa ka varjundirikkalt tõlgendada (vahel veab küll rütmitunnalt). Vello Jürna esines Ferrando rollis vabamalt ja veenavamalt kui don Basiliona «Figaro pulmas», maitsetut maanerlikkust oli hoopis vähem. V. Jürna õpib praegu Konservatooriumi viimasel kursusel. Teda tuleks tingimata edasi koolitada — asjatundlikus ja konkurentsivõimelises õhkkonnas. V. Jürna on üks potentsiaalseteid esitenoreid, aga kui ta kohe kõrvuni tõosse sukeldub, ei pea hääle kaua vastu, rääkimata tehniliste probleemide lahendamisest. Samuti vajab veel tarka juhendamist Annika Tõnuri — näiteks Saksamaal või Austrias. Mingil moel peaks see ometi võimalik olema! Ärivaimga ooperiaustajad, ärgake ja aidake! Fiordiligi väga nõudlikus osas avanevad A. Tõnuri ande tugevad küljed: ergas lavameel, peen, läbinisti professionaalne muusikatunnetus ja isikupärane veetus. Tiiu Reinau Fiordiligi-esitus on vokaaltehniliselt siledam. Tema tõlgenduses valitseb leebe lüürika, kuhu sugeneb ka traagilisi jooni. Niisuguse kannatava Fiordiligi väärikus osutab sugulusele «Figaro...» Krahvinnaga.

Kolmest Guglielmost on vokaalselt kõige Mozarti-lähedasem Tarmo Sild. Ent ta on veel liialt ettevaatlik selleks, et rolli eredaid värve täiesti välja mängida. Väino Puura tabab Guglielmo karakteris ühe olulise joone: Guglielmo on vaimustatud omaenda üllameeldivast isikust, mis eriti lööb sarama võõramaalaste komöödias. Ooperi esimestes stseenides tunneb ka V. Puura end ebakindlalt, nagu otsides õiget Mozarti-võtit. Selles oleks teda (ja mitmeid teisi) aidanud osalemine Naan Põllu Mozarti-seminaris. Mati Vaikmaa suhtub Guglielmosse toreda huumoriga. Kui ainult hääle ülaregister hakkaks helisema...

Despina rollile on lavastaja küll kõige rohkem liiga teinud: tema liikumisjoonises on palju tarbetut keksemist ja labasevõitu sehkendamist. Anu Kaal püüab siiski ühendada üleemeeliku intelligentsusega. Mati Palmi don Alfonso on soliidne ja samas kummaliselt süngeliku. Võib-olla takistavad lavastuse vastuolud Palmi jõudmist tõlgenduseeni, milles ta ise end hästi tunneks. Marika Eensalu ei sobi Dorabella partii ilmselt põrmugi.

...dab neid Mesmeri meetodil. (Mozart ironiseerib *opera seria*'t parodeerides ühtlasi ka koomilise ooperi üle). Teravaim dissonants Mozarti muusikaga tekib Ferrando ja Guglielmo lahinguväljale saatmisel: marssivad «naissõdalased» mõjuvad võikalt, veel suurem jahmatus on aga saluteerivad haavatud. Olupoliitiline stseen?! Tabamatuks jääb, miks peab kammerneitsi Despina hiiglasliku noa ja kahvliga vehkima — inimsööjakalduvusi ei ilmne tal ju kuskil. Tundub, et J. Maizel on proovinud «Cosi...» alusel ühtaegu mitut muud ooperit lavale tuua. Lavastuses puudub ühendav idee- ja stiilitelg ning terviklik arengukaar.

«Cosi...» on J. Maizeli kolmas lavastajatöö. Kahtlen, kas julgus lavastada Mozartit tähendab kohe poolt võitu. Muudugi, plusspunkte on praegudelgi tõlgendusel. Mõnes stseenis hakkab Mozart muusika ka laval elama.

Lavastus kulgeb nagu kahes ajavoolus — kiires-tegevuslikus ja aeglasemas, osaline jõuaks enesesse vaadata. Viimasel juhul on tegelased loodud laval orkestriruumi ulatuvatele sildadele — eemale mängust, kuhu nad on sattu-

...nisi vänel lausa häirib Mozarti muusika vastuvõtmist. Räbaldunud puu, rohmakas (vabriku-)mööbel... Vaene Mozart!

«Cosi...» muusikatõlgitsuse viljad on paiguti veel õige toored. Esietendusel (dirigeeris Peeter Lilje) siiski tekkis Mozarti-hingus: ansambliid kõlasid täpselt, soololumbreid esitati püüdlikult, orkestripartiis hakkasid joonistuma karaktereid. Ent kunagist «Nõidküti» ja «Müüdüd mõrsja» või «Carmeni» tõlgendustaset ei saavutanud. Ka kolmandal etendusel (dirigeeris Jüri Alperten) jõuti Mozarti kõlailma lähedusse (isegi metsasarvede repliigid Fiordiligi rindos õnnestusid enam-vähem.) Ent ikkagi tahtnuks orkestrilt kuulda reljeefsemat ja konkreetsemat karakterikujundust. Aga «Cosi...» teine etendus (9. septembril) jättis «Estonia» orkestri mainele küll häbiplaki — alates katastroofilisest häälestamatusest ja lõpetades partiide mittevõlaldamisega (see on ju kuulda!).

Tõsi, «Cosi...» pakkus ka üht-teist meeldivat, ehkki väiksemates annustes. Stiilselt ja kujundlikult kõlasid retsiitatiivid Ivo Sillamaalt ja Riina Pikanilt. Märkasime mitme solisti arengut, n.ö. väikest isiklikku edu. Võib-olla

...kõo sarama võõrramaalaste-komöödias. Ooperi esimestes stseenides tunneb ka V. Puura end ebakindlalt, nagu otsides õiget Mozarti-võtit. Selles oleks teda (ja mitmeid teisi) aidanud osalemine Naan Põllu Mozarti-seminaris. Matti Vaikmaa suhtub Guglielmosse toreda huumoriga. Kui ainult hääle ülaregister hakkaks helisema...

Despina rollile on lavastaja küll kõige rohkem liiga teinud: tema liikumisjoonises on palju tarbetut kekslemist ja labasevõitu sehkendamist. Anu Kaal püüab siiski ühendada üleemeeliku intelligentsusega. Mati Palmi don Alfonso on soliidne ja samas kummaliselt süngeliku kuju. Võib-olla takistavad lavastuse vastuolud Palmi jõudmist tõlgenduseni, milles ta ise end hästi tunneks. Marika Eensalu ei sobi Dorabella partii ilmset pörmugi.

Mozarti-etendused reedavad kohe ooperikultuuri tegeliku taseme. Mozart hajutab illusioonid ja mõjub teatril seetõttu tervendavalt. «Estonia» «Cosi...» jääb Euroopa Mozarti-saavutustest kaugele. Ent vähemasti püütakse püsida teel selles suunas. Või osutub seegi illusiooniks?

KRISTEL PAPPAL